

Выпуск 2

АРХИТЕКТУРА

ДЭМ

ДИ

РА

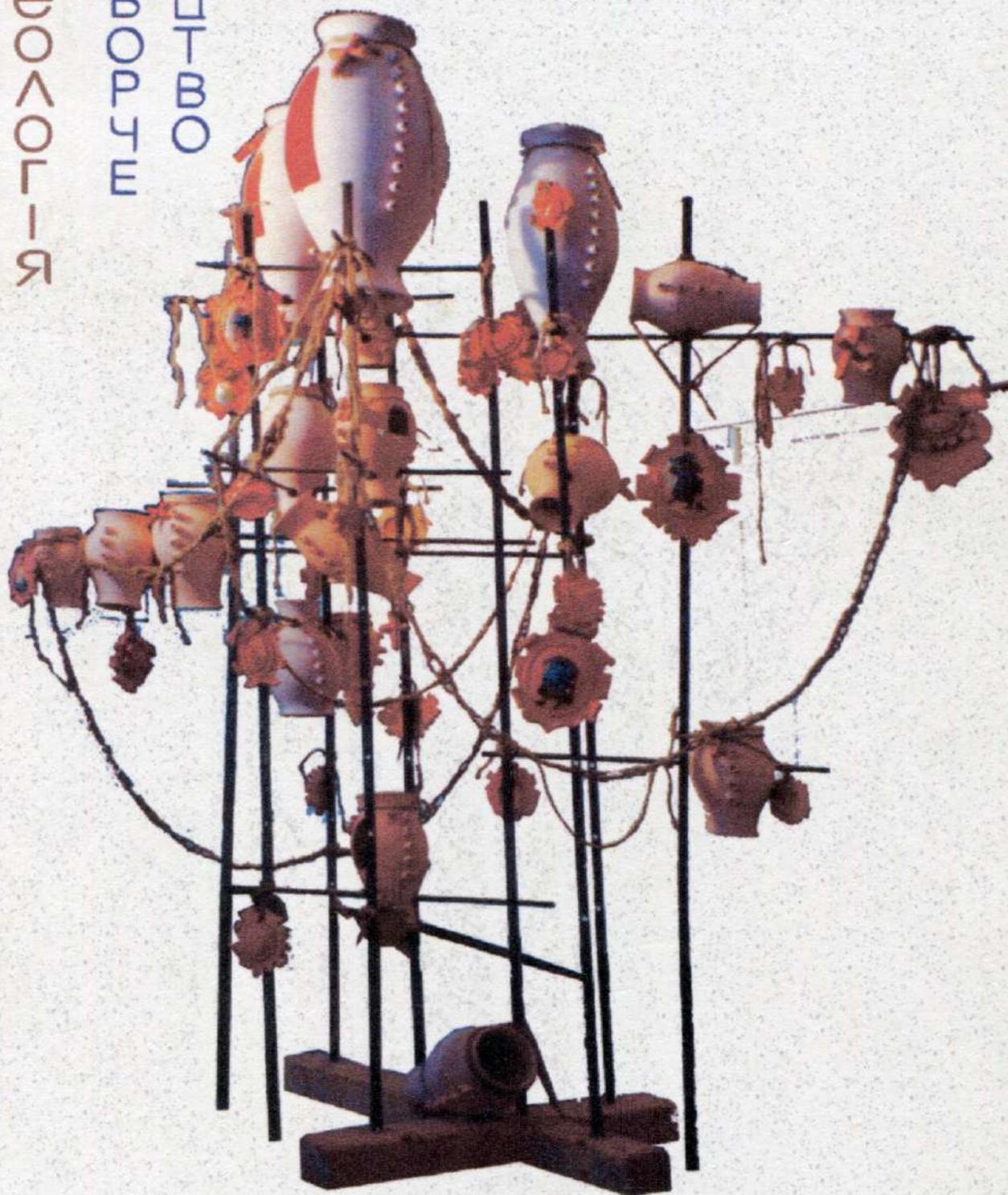
ЕОЛОЛОГ-Я

ОБРАЗ

ВОДЪШ

ТОСИ

ЛОВО

2005

Національна Академія образотворчого мистецтва і архітектури (м. Київ)
Київський національний авіаційний університет
Харківський державний технічний університет будівництва і архітектури
Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка
Київський державний інститут декоративно-прикладного мистецтва та
дизайну ім. М. Бойчука
Полтавський державний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка
Полтавська державна аграрна академія
Полтавський інститут економіки і права ВНЗ „Відкритий міжнародний
університет розвитку людини „Україна”
Центр охорони та досліджень пам'яток археології управління культури
Полтавської обласної державної адміністрації

ДИЗАЙН
АРХІТЕКТУРА
ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО
АРХЕОЛОГІЯ
DESIGN
ARCHITECTURE
FINE ARTS
ARCHEOLOGY

Науково-технічний збірник
The Collection of Proceeding
Випуск №2 | Issue No 2

ПОЛТАВА 2005

Дизайн, архітектура, образотворче мистецтво, археологія: Міжвідомчий науково-технічний збірник. Випуск 2. Від. редактор В.М. Губарь. – П.: вид-во ПІЕП, 2005 р. – 102 с.

До збірки ввійшли наукові праці з теоретичних питань, що стосуються проблем довкілля, дизайну, архітектури, образотворчого мистецтва та археології. Тематика статей охоплює також деякі напрямки підготовки спеціалістів творчих професій, розкриває актуальні проблеми впровадження сучасних інновацій в освіті.

The Collection includes papers on theoretical problems concerning environment, design, architecture, fine arts and archeology. The theme of the papers covers training students in some of other creative professions as well touching upon vital problems of implementation of modern technologies in education.

Автори несуть повну відповідальність за зміст і грамотність поданих матеріалів

Редакційна колегія:

В.М. Губарь (відп. редактор),
М.І. Яковлев (заст. редактора),
В.М. Дорошенко (відп. секретар),
В.А. Бокань
В.П. Мироненко
Л.М. Мучник
В.А. Ніколаєнко
Л.В. Прибега
А.П. Самодрин
К.О. Сазонов
О.Б. Супруненко
О.К. Тарасенко
С.В. Шейко

Editorial Board:

V.M. Gubar (chief editor)
M.I. Yakovlev – editor
V.M. Doroshenko – managing editor
V.A. Bokhan
V.P. Myronenko
L.M. Muchnyk
V.A. Nikolayenko
K.V. Prybega
A.P. Samodryn
K.O. Sazonov
O.B. Suprunenko
O.K. Tarasenko
S.V. Sheiko

Адреса редколегії: кафедра дизайну і реклами, ПІЕП, вул. Котляревського, 1/27, Полтава, 36000, УКРАЇНА.

Рекомендовано до випуску Радою ПІЕП, протокол №5 від 26.05. 2005 року.

навчального закладу, який навчить і сформує майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації, тобто дасть можливість зреалізувати себе на ниві художнього конструювання і дизайн-діяльності того чи іншого напрямку.

Перець О.О.,

*старший викладач кафедри образотворчого мистецтва
Полтавського національного технічного університету ім. Ю Кондратюка*

ОРГАНІЗАЦІЯ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА У ПЕРЕЯСЛАВСЬКОМУ КНЯЗІВСТВІ XI - XIII СТОЛІТЬ ЯК ПІДГРУНТЯ СУЧАСНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ СЕРЕДОВИЩА

Складність суспільно-економічного становища сучасної української держави примушує шукати нетрадиційні елементи розвитку її виробничих сил. Таким елементом повинна виступити і культурна взаємодія регіонів. Актуалізація взаємодії регіональних культур потребує нетрадиційного інструменту, яким можна вважати дизайн і регіональний середовищний дизайн зокрема.

Із досліджень Іконнікова А.В. випливає, що поняття „життєве середовище” вбирає в себе всю сукупність умов людського існування. Його можна розглядати у різних просторових межах – від біосфери Землі до елементарного просторового осередку з його предметним наповненням – мікрокосмосу окремої особистості. Середовище – це поєднання простору, часу і руху. Як ціле, як система воно мінливе, рухливе, безперервне. У його мінливості прослідковується діяльність різних поколінь – кожне починає продовжувати те, що вивершували попередники. Отож спадковість культури входить у життя як реальний фактор, сучасне одержує опору в історичному досвіді. І завдяки цьому середовище єднає людину зі світом сьогоднішнім, розгорнутим у просторі, а також з часовою глибинністю буття, його четвертим виміром – часом. [10, с. 9,10]

У кожную епоху люди по-особливому бачили світ. І у кожную епоху перед ними виникав свій ідеал міста, звіряючись із котрим, вони формували предметно-просторове оточення – будівлі з їхні речовим наповненням, системи споруд, поселення і міста. Такий ідеал визначали різні цінності відповідно до способу виробництва, суспільного устрою, пануючих форм побуту та спілкування. Різноманітність конкретних форм міського середовища уже у глибоку давнину було неосяжно велике. Однак за калейдоскопічною строкатістю конкретного проглядаються нечисленні архетипи, які визначалися світобаченням доби та притаманними їй ідеальними моделями життєустрою. Змінювалося залежно від світобачення і відношення до цілісності міського організму та його середовища [10, с. 18].

Характерний для стародавньої України варіант цілісності середньовічного міста був зумовлений не лише характером ландшафту, юридичним статусом міст феодальної Русі і особливостями військово-оборонної концепції, але й етнопсихологічною специфікою світобачення. Давньоруське місто, на відміну від західноєвропейського або східного, не було жорстко протиставлене позаміському оточенню і усвідомлювалося частиною цілого, яке охоплювало всі прилеглі до нього сільські поселення.

Тип сприйняття предметно-просторового оточення, який характерний для середньовічних міст визначав симфонічність головних художніх акцентів, які створювалися у погодженій єдності засобів зодчества, скульптури, живопису, декоративного мистецтва. Усі вони брали участь в організації простору будівель,

міських майданів, додаючи щось своє до втілення ідейно-образного змісту. Механічне поєднання результатів художньої діяльності, яке не доведене до єдності форми, не осмислене за суттю, було неможливим [10, с. 32, 33]

З середини XI ст. землі, які пізніше склали територію Полтавщини, входять до володінь Переяславського князівства з центром у місті Переяслав, який за часів Ярослава Мудрого отримав важливе значення як третій княжий стіл у Київській державі поруч із Києвом і Черніговом та був особливим самостійним князівством [5, с. 339].

Однією з головних політичних проблем Київської Русі була боротьба із навалою степовиків, які становили загрозу всій Європі та Візантійській імперії. Територія Полтавщини знаходилася на південному сході давньоруських земель і на її долю припала особливо жорстока боротьба проти кочівників, що насувалися зі сходу. За великого князя Володимира Святославовича почалося спорудження фортець Посульської оборонної лінії, яку утворили близько 40 острогів та городків. Захист Придніпров'я став справою держави, кордони якої тут боронили вихідці з усіх земель Русі, що оспівано у билинному епосі [14, с. 79].

Фортеці по Сулі утворювали першу лінію оборони. По Трубежу, де стояв Переяслав, проходила друга укріплена лінія. Серед городищ Переяславського князівства, що згадують давні літописи, були Воїнь (1055), Хорол (1084 рік), Говтва (1095 рік), Горошин (1083 рік, тепер с. Горошине), Кснятин (1069 рік, тепер с. Снітин), Лубно (1107 рік, тепер м. Лубни), Пісочин (1092 рік, тепер с. Піски), Пирятин (1155 рік), Луком'є (1179 рік), Лохвиця (1320 рік), Ромен (1096 рік, тепер м. Ромни), Лтава (1173 рік, тепер м. Полтава) та інші. На Полтавщині зараз відомо 82 древніх городища [16, с. 37].

Переяславу належала головна роль в організації опору кочівникам, котрими на той час були половці [16, с. 37].

Протягом XI ст. величезна фортеця Володимира Святославовича забудовується житловими кварталами. Ставши у другій половині XI ст. столицею самостійної землі-князівства, Переяслав вступає у добу швидкого розширення та розвитку. Зі зростанням самостійності окремих князівств та стабілізацією державних територій синхронно проходить процес перетворення на міста старих і нових волосних центрів. У Переяславському князівстві значними містами стають Воїнь та Остерський городок [7, с. 54, 55].

Особливістю міст середньовічної Русі була їхня відносно мала щільність. Посади, які виходили за межі кола укріплень, порушували чіткість розмежування між містом і навколишнім ландшафтом. Водночас природне оточення входило до міського масиву зеленню садів та городів, утворюючи єдину структуру. Руські міста зазвичай ставилися на берегах річок, і у тих випадках, коли місто розросталося на різних берегах, простір ріки ставав єднальним фактором. „Пунктирність” забудови, яка не зливалася у безперервну, дозволяла відчутти єдність міста через вертикалі, які домінували над його територією, - церкви і дзвіниці, якими позначався головний міський та другорядні центри.

Переяслав перетворюється у велике феодальне місто на основі більш раннього поселення-городища [18, с. 44]. Його місцезнаходження (при злитті в річку Трубіж та її притоки Альги) характерне для ранніх східнослов'янських поселень, які розташовувалися переважно на виступаючих мисом підвищених берегах річок та приток, що з'єднувалися ровом [13, с. 160, 161, 162]. Первісне освоєння території проходило на площі близько 12 га, у плані це невеликий трапецієвидний простір.

Дитинець Переяслава, як первісне ядро містобудівельної структури міста та його аристократичний і адміністративний центр, формується наприкінці X-початку XI ст. Наприкінці XI ст. тут розташовувалися княжий і митрополичий двори та, напевно, супроводжувальні двори княжої дружини, бояр із челяддю, в числі якої були і вотчинні ремісники, що обслуговували феодалів та церкву [18, с. 44, 45]. Своєрідний архітектурний вигляд переяславського дитинця склався наприкінці XI ст. завдяки митрополиту Єфрему, який виділявся серед інших єпископів широкою будівельною діяльністю [5, с. 353].

З південного сходу на північний захід, від Єпископських до Княжих воріт, дитинець перетинала наскрізна магістраль, яка виступала основою його вуличного планування [18, с. 45]. Композиційний центр переяславського дитинця складався з ансамблю кам'яних споруд резиденції митрополита Єфрема з головною спорудою - кафедральним Михайлівським собором. Невеликий майдан посеред дитинця був центром його планувальної структури і слугував головним адміністративно-політичним, релігійним та військовим осередком княжого міста.

Майже одночасно з дитинцем у XI - на початку XII ст. швидко формується окольне місто, що охоплювало його з півночі та мало площу близько 66 га. Воно складало головну частину давнього міста, тут знаходилися помешкання ремісників, торговців, садиби бояр, церкви, вірогідно, монастир, торги перед брамами. Будівництво окольного міста відбувалося на ґрунті давньоруських та візантійських традицій. В основі планування була перехресно - рядова система вулиць, що складалася навколо двох магістральних вулиць, які перетиналися у центрі окольного міста. Місце перетину, вірогідно, позначалося якоюсь архітектурною домінантою, а поблизу знаходилася головна торговельна площа Переяслава [18, с. 45].

Бурхливе зростання княжого міста відобразилося на його містобудівельній структурі. У XII - першій половині XIII ст. вона включає п'ять основних частин: дитинець, окольне місто, передграддя, поділ та ділянки території на правобережжі річки Альти [18, с. 45]. Переяслав оточували монастирі, боярські і княжі села та замки. Грушевський М.С., спираючись на Іпатіївський літопис, пише, що за Трубежом ще знаходився княжий Красний двір і, напевно, княжий «звіринець» [5, с. 354]. Переяславські передграддя та поділ можна ототожнити з давньоруським посадом, який розташовувався за окольним градом і чие ремісниче та торгове населення вело жваве життя, що регулювалося власними законами.

Укріплення робилися з використанням найповнішої оборонної топографії: освоювалися ландшафтні домінанти і посилювалися природні рубежі.

Основним видом давньоруських оборонних укріплень були земляні вали і дерев'яні стіни або частоколи. Разом із захисними функціями укріплення своїми формами – могутніми валами, стінами, проїзними вежами – визначали архітектурний ансамбль поселення. Таким чином при спорудженні укріплень вирішувалися як функціональні, так і естетичні завдання [2, с. 634].

У зв'язку із бурхливим розвитком Переяслава наприкінці X - початку XI ст. через його столичне значення для значних територій Дніпровського Лівобережжя, місто отримує потужні оборонні укріплення. За влаштуванням фортечний вал Переяслава міг бути подібним до валу давнього Білгорода, що знаходився на річці Ірпінь. Велетенські міста-фортеці Білгород та Переяслав були побудовані в тилу основних захисних ліній по Стугні і Сулі. Вони являли собою своєрідні штаби оборони правого та лівого берегів Дніпра. Оборонним будівництвом обох міст опікувався князь Володимир Святославович, а застосовувані зведені конструктивні

прийоми зведення були єдиними і притаманними саме цій галузі давньоруської будівельної справи [20, с. 32].

Основу валу складали дубові зруби, які були заповнені сирцевою цеглою або просто набиті глиною. Вся ця конструкція була засипана землею та покрита дерном у формі валу, висота якого сягала 10-12 м. Стіни зрубів піднімалися над гребенем валу, утворюючи поверх нього критий дерев'яний обхід в один-два яруси з бійницями [4, с. 13], який міг сягати від 2 до 6 м. Таку пристосовану до бою стіну, могли складати один, два, три і більше паралельних рядів рублених клітей-городень, що розмірами могли бути від 2x2 до 6x6 м. Вони ставилися впритул одна до одної, утворюючи замкнуте коло чи іншу фігуру. Нижні частини городнів могли зміцнюватися укосами із сирцевою кладкою або дерев'яними зрубами, ці частини городнів, що були основою валу, були заховані під шаром землі. Археологічні дослідження в південно-західній частині переяславського дитинця показали, що основну структуру його укосу складає масивна кладка з великої сирцевої цегли, покладеної у перев'язь на глині, що є ознакою будівництва часів Володимира Святославовича. Світложовта, рідше жовтогаряча на колір цегла мала такі розміри 48 x 26, 43 x 24, 26 x 22 і 7 см товщини [4, с. 14]. У клітках городнів з боку міста розміщувалося житло гарнізону або господарські приміщення, іноді для посилення оборони городні засипалися землею. По верху городень знаходився поміст із бруствером для живої оборони, який називався заборолами, обламом, бланкуванням [12, с. 605]. Заборола могли мати консольну конструкцію для влаштування підбиття, перекриватися двосхилими дахами. На заборолі із внутрішнього боку вели спуски з помостами. У проміжках валу деяких городів, наприклад Переяслава, розміщувалися чотиригранні рублені вежі, надбрамні і глухі. Як матеріал основних конструкцій використовувався дуб, рідше сосна. Дерев'яні поверхні стін, аби запобігти пожежі, обмазували глиною та, можливо, білили. Протяжність вала навколо переяславського дитинця сягала 1200 м [4, с. 13, 14].

Ворота влаштовували як у надбрамних вежах так і між двома вежами. Княже місто Переяслав мав муровану воротню вежу з надбрамною церквою - Єпископські ворота, зведені 1097 року [4, с. 13, 14]. Вони виводили до р. Трубіж, були головними воротами міста і мали надзвичайне, для того часу, оздоблення оскільки разом з укріпленнями створювали своєрідне обличчя міста [7, с. 70].

Зв'язок з окольным градом здійснювався через Княжі ворота [7, с. 70]. Вали та стіни, що оточували середньовічний окольний град, складали основну оборонну лінію і теж вимагали особливої міцності. Укріплення окольного міста Переяслава потребувало облаштування додаткового валу, що простягався більш ніж на 2,5 км, а також рову між Трубежом і Альтою довжиною близько 1 км [4, с. 14]. Вали дитинця та окольного града споруджувалися одночасно за допомогою техніки, яка була характерною для часів князя Володимира Святославовича [7, с. 70].

Посади, обносилися ровом із валом та острожною стіною чи без неї. Перед брамами через рови будувалися мости, які інколи мали устаткування для піднімання у разі небезпеки - вороти та жерваці [1, с. 42].

Там, де впадає Трубіж у Дніпро, знаходилася укріплена міська гавань - літописна Устя [2, с. 357]. У степу, кілька кілометрів на південь та південний схід, Переяслав захищали ще дві лінії валів та ровів [5, с. 353].

Важливим містом-фортецею та значним торговельним центром князівства вважалося місто Воїнь у гирлі р. Сули, на південь від котрого простягалися половецькі землі. Місто Воїнь було засноване наприкінці X ст. як порубіжна фортеця на місці поселення роменської культури [7, с. 70, 71], вперше згадується у літописі

1055 року [11, с. 99]. Перші оборонні споруди, які захищали дитинець та окольне місто, були споруджені наприкінці X ст. технікою будівництва, характерною для часів Володимира Святославовича [7, с. 70, 71].

У середині XII ст. Воїнь перетворюється на велике місто з дитинцем, гаванню і великим окольным містом, які були по-новому укріплені наприкінці XI - на початку XII ст. Воно займало підвищення серед заплави Сули на її правому березі площею до 28 га. Дитинець (площею 4,6 га) був укріпленим підковоподібним валом (довжиною 40 м), що спирався кінцями у береги ріки. Із зовнішнього боку валу проходив рів (шириною близько 20 м, глибиною 3 м). Укріплення воїнського дитинця захищали гавань, яку утворювала протока (стариця) Сули. За валом розташовувалося окольне місто площею 23 га, укріплене природними перепонами - старицею, болотами [7, с. 70, 71].

Основу валу складала два ряди дерев'яних клітей, які були наповнені ґрунтом. Третій (внутрішній) ряд використовувався під господарчі приміщення, майстерні та житло. Верхня частина зрубів виступала над валом та утворювала над ним суцільну дерев'яну стіну - забрала. У дитинці розміщувався гарнізон, та у разі небезпеки збиралися навколишні мешканці. Основна кількість житлових і господарчих будівель зосереджувалася на посаді, де жили переважно ремісники і торговці [3, с. 141]. Забудову дитинця і окольного міста складала наземні та заглиблені у землю житла [7, с. 70].

Тогочасна забудова міст і поселень була дерев'яною, муровані споруди зустрічалися рідко, як правило, лише у значних княжих містах, наприклад Переяславі [20, с. 31]. Середньовічне місто мало ущільнену садибну забудову з вузькими вулицями. Більшу частину території міста зазвичай займали двори, що перебували у повній власності громадян. Садиби відгороджувалися одна від одної, а також від вулиці, дерев'яним парканом [17, с. 85]. Встановлені межі садиб не змінювалися століттями. Княжі і боярські родові гнізда у багатьох випадках розташовувалися, чергуючись із кварталами, які були заселені рядовими громадянами [7, с. 62, 66].

Вулиці могли замоцуватися дерев'яними колодами. У Переяславі майдани були замощені камінням та битою цеглою [1, с. 44].

Житлова забудова міст Переяславщини складалася з двох головних типів дерев'яних споруд наземних зрубних та каркасно-стовпових. Археологічні дослідження інших поселень у межиріччі Десни та Ворскли свідчать, що житла давньоруського часу були наземні та заглиблені, але з переважанням останніх, в обох варіантах це споруди як зрубної, так і стовпової конструкції [15, с. 34].

Населення Середнього Подніпров'я віками жило „в грозі” [6, с. 151], після монгольської навали поступово відновлюється будівництво на українських землях. Тут продовжують розвиватися традиції, пов'язані з попередньою епохою Київської Русі [19, с. 24]. У XIV-XVI ст., знищені під час монгольської навали укріплення поновлювалися на старих городищах за тими самим давньоруськими принципами будівництва та фортифікації, вони вже мали певне планування, їх довелося тільки пристосувати до нових вимог, змінюючи вигляд. До 80-х рр. XVIII ст., коли було ліквідовано татарську загрозу, основне значення у захисті краю належало старим козацьким фортецям [9, с. 18].

Наприкінці XVIII ст. російський царський уряд, проводячи колонізаторську політику, ліквідував гетьманство, остаточно знищивши залишки автономії України. У 1785 році було встановлено порядок, за яким міста треба було будувати й реконструювати за проектами, що затвердив уряд, почалося масове тиражування в обов'язковому порядку типових проектів, які вирішувалися виключно у стилі

класицизму [8, с. 15]. Це докорінно змінило традиційне національне обличчя багатьох українських міст, особливо на Полтавщині.

Отже, будівництво та розвиток поселень на полтавських землях у період існування Переяславського князівства слід розглядати як підґрунтя сучасного середовищного дизайну регіону, який повинен мати справді національний характер з яскравими місцевими особливостями.

Література

1. Асєєв Ю.С. Джерела. Мистецтво Київської Русі. – К.: Мистецтво, 1984.
2. Асєєв Ю.С., Баран В.Д., Толочко П.П. Давня історія України. – Київ. Інститут археології НАН України, 2000. – Т.3. Слов'яно-Руська доба.
3. Воїнь // Полтавщина: Енциклопедичний довідник / За редакцією А. В. Кудрицького.- К. : УЕ, 1992.
4. Грабовский И.А., Днестров И.Н. Переяслав-Хмельницкий. Архитектурно-исторический очерк / Под редакцией И.А. Грабовского. – Киев: Издательство Академии Архитектуры Украинской ССР, 1954.
5. Грушевський М.С. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн.; Редкол.: С.Сохань (голова) та ін. – К.: Наук, думка, 1991 – Т. 2.
6. Грушевський М.С. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн.; Редкол.: П.С.Сохань (голова) та ін. – К.: Наук, думка, 1993 – Т. 3.
7. Древняя Русь. Город, замок, село // Археология СССР. – Москва: Издательство «Наука», 1985.
8. Історія українського мистецтва. – Київ: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії АН УРСР, 1966. – Т. 1.
9. Історія українського мистецтва. – Київ: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії АН УРСР, 1969. – Т4. – Книга перша.
10. Иконников А.В. Искусство, среда, время. Эстетическая организация городской среды. – Москва: «Советский художник», 1985.
11. Літопис руський / Пер. з давньорус. Л.Є. Махновця; Відп. ред. О.В. Мишанич. - К.: Дніпро, 1989.
12. Оборонне будівництво // Полтавщина: Енциклопедичний довідник / За редакцією А. В. Кудрицького. - К.: УЕ, 1992.
13. Падалка Л. О древних городках, городищах и насыпных валах на территории нынешней Полтавской губ.// Труды Полтавской Ученой Архивной Комиссии / Издано под редакцией действительных членов комиссии: В.И. Василенка, Л.В. Падалки, И.Фр. Павловского. – Полтава: Электрическая Типо – литография И.А.Дохмана, Александровская улица. 1905. – Вып. 1.
14. Повість минулих літ: Літопис. – Київ: «Веселка», 1982.
15. Потьомкіна Т. Про давньоруські житлові споруди рядового населення межиріччя Десни та Ворскли // Тези всеукраїнської наукової конференції “Переяславська земля та її місце в розвитку української нації, державності й культури”. –Переяслав-Хмельницький, 1992.
16. Сидоренко Г.О., Махно Є.В., Телегін Д.Я.. Довідник з археології України. Полтавська область. – Київ, «Наукова думка», 1982.
17. Толочко П.П.. Киев и киевская земля в эпоху феодальной раздробленности XII-XIII веков. – Киев «Наукова думка», 1980.
18. Трофіменко Г.. Розвиток містобудівельної структури Переяслава X - першої половини XIII ст. // Тези всеукраїнської наукової конференції “Переяславська земля

та її місце в розвитку української нації, державності й культури”. – Переяслав-Хмельницький, 1992.

19. Холостенко М.В. Архітектура України XIV – XVII стор. // Архітектура Радянської України. – 1940. – №8.

20. Юрченко П.Г. Дерев'яна архітектура України. – Київ: Видавництво “Будівельник”, 1970.

Яремчук О.М.,
старший викладач Національного технічного університету
“Київський політехнічний інститут”

ЗМІСТОВНІ АСПЕКТИ ДИЗАЙНУ АКЦИДЕНТНИХ ВИДАНЬ

Термін “акциденція” давно відомий типографам і друкарям. Він зустрічався у фахових джерелах ще на початку ХХст, а запозичений був свого часу у німців і означав різноманітні некнижкові види друкованої продукції, що обслуговували нагальні потреби побуту, культури, промисловості, торгівлі [1]. Завдяки розвитку графічного мистецтва і поліграфічних технологій межі акциденції розширювались, а саме поняття втрачало конкретність. Такі складові терміну як афіша, плакат набули художньої самодостатності, а інші, внаслідок специфіки, були віднесені до різновидів промислової графіки і мали спрямованість на окремі ділянки матеріального виробництва.

Отже, у своєму розвитку термін “акциденція” поступово втратив колишню однозначність. Російський дослідник графічного дизайну В. Кричевський писав з цього приводу: “Починаючи з повосних часів термін вживається все рідше через стирання колишнього досить конкретного поняття” [1, с.12].

Зміни останніх десятиріч - комп'ютеризація видавничо-поліграфічної галузі, приведення до єдиного знаменника текстового і ілюстративного матеріалу, економічна доцільність друку довільними форматами і малими накладками – створили оперативний простір, що синтезував окремі поліграфічні види діяльності у єдиний вид – графічний дизайн.

Отже, для фахового тлумачення поняття важливими стали проектні і виробничі умови, диференціюючий характер яких за останні десятиріччя став синтезуючим. Поза узагальненим процесом поліграфічного дизайну лишилося аутентичне створення композиційних елементів для друкованих видань – шрифтових та ілюстративних зображень.

Характерними класифікаційними особливостями поліграфічного дизайну стала приналежність його продуктів до книжкових, періодичних, акцидентних видань чи пакувань (рис. 1), що свідчить про нове змістовне насичення терміну “акциденція”.

Сьогодні акцидентні видання характеризуються поняттями – “графічний дизайн”, “некнижкові видання”, “малі форми друку”, “рекламна графіка”, “друкована реклама”. Однак, охоплюючи різноманітні ділянки дизайн-практики, вони не повною мірою відображають загальні риси різнорідних видань, іноді їхні окремі характеристики суперечливі. Іншого ж терміну “...придатного означати досить важливе поняття з розмитими межами не вироблено” [1, с.12].

Термін “акциденція” зазнав еволюційних процесів і в теперішньому наповненні, він може означати одну з ділянок сучасного поліграфічного дизайну –